

Sámedikki plánaveahkki

Davvisámegiella
Ášši 059/20

Sámedikki plánaveahkki

Mearriduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis juovlamánu 3. beaivvi 2020, ášši 059/20

1. Ulbmil

Plánaveahki ulbmil lea dili lámhčit nu ahte sihkarastá sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu ja daid suodjaleami ja viidásat ovdáneami stáhtalaš, regiovnnaš ja gielddalaš plánemiin ja earjkilmearrádusain plána- ja huksenlága dahje eará lága mielde, gč. plána- ja huksenlága § 3-1 vuosttaš lađđasa, c bustáva.

2. Doaibmaguovlu

Plánaveahkki guoská plánemiidda ja mearrádusaide mat sáhttet váikkuhit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu árbevirolaš sámi guovllus nannámis ja mearas gitta ovttá nautalaš miilla rádjái eanalinjá olggobeallái. Árbevirolaš sámi guvlui gullet Romsa ja Finnmarku ja Nordlándá ja suohkana maidda boazodoalloláhka ja trollheimenláhka gusket, ja suohkanat Engerdal, Flatanger, Follidal, Frosta, Grong, Holtálen, Høylandet, Inderøy, Indre Fosen, Leka, Levanger, Lierne, Meråker, Midtre Gauldal, Namsskogan, Namsos, Nærøysund, Oppdal, Orkland, Os, Osen, Overhalla, Rendalen, Rennebu, Rindal, Røros, Raarvihke, Selbu, Snåase, Steinkjer, Stjørdal, Sunndal, Surnadal Tolga, Tydal, Tynset, Verdalen, Ørland ja Åfjord.

Sámediggi galgá plánaveahki vuodđun atnit iežas oaivadeamis ja plánaproseassaid searvamiin, ja sáhtta plánemiin ja mearrádusain mat eai soaba plánaveahkkái ovddidit dárbbaslaš vuosttaldeami, váidalusa ja gáibádusa das ahte regiovnnaš plána galgá departementii ovddiduvot.

Gielddat galget plánaveahki vuodđun atnit gielddalaš plánemis, pláneannudeamis ja sieralohpeohcamiid giedahallamis. Fylkkagielddat galget plánaveahki vuodđun atnit regiovnnaš plánemis. Stáhtalaš pláneneiseválddit galget plánaveahki vuodđun atnit stáhtalaš areálaplánaid ráhkadeamis.

3. Gáibádusat plánaprosessii ja mearrádusvuodđui

Plánemis ja ovttaskasmearrádusas plána- ja huksenlága mielde ja lámhkaásahusa mielde váikkuhusčielggademiid birra galget:

a. Váikkuhusat sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođui leat nu bures go vejolaš čielggaduvvon ja čuvgejuvvon, ja árbevirolaš ja dieđalaš máhtu ala huksejuvvon. Árvoštallamat galget čálalaččat leat olámuttos guoskkahuvvon vuoigatvuodalaččaide, beroštumiide ja almmolašvuhtii.

b. Sámi beroštumiid ovddasteaddjit konsulterejuvvojit. Konsultašuvnnaid galgá čađahit buot dieđuiguin relevánta beliid birra buot dásiin áššis ja dat galgá buori oskkus dáhpáhuvat ja ulbmilin ovttamielalašvuoda joksat. Sámediggi galgá konsulterejuvot dušše áššiin main ii leat vuosttaldanlohpi plána- ja huksenlága § 5-4 mielde.

c. Doaibmabijuid ollislaš váikkuhusat guoskevaš geavahusguovllus árvoštallojuvvojit nu ahte vuhtiváldá juo čađahuvvon,

mearriduvvon dahje dohkkehuvvon plánaid dahje doaibmabijuid.

d. Eavttuid maiguin áigumuš lea headuštit ahte plánat ja doaibmabijut ožžot unohis váikkuhusaid sámi kultuvrii, ealáhusdoaibmami ja servodateallimii galgá árvvoštallat ja mearridit go nu lea vejolaš. Das galgá árvvoštallat vejolašvuoda eavttuid mearridit areálaid ja resurssaid ođđasis ásaheapmái, restitušuvdnii ja máhcaheapmái manjá go doaibmabidju lea loahpahuuvon.

e. Luondduvuođu vuhtiiváldima galgá mearkkašahtti ollu deattuhtit.

f. Plánen ja earjkilmearrádus ii galgga ollislaš árvvoštallama vuodul dagahit ahte sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima joatkin biehttaluvvo dahje mearkkašahtti láhkai loavkiduvvo geavahusguovllus.

g. Láhččojuvvo nu ahte sámegeielat bealit besset sámegeiela geavahit sihke čálalaččat ja njálmálaččat.

4. Deatlaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaimmaheapmái

Plánen ja earjkilmearrádusat galget:

a. Čearuid, čearuid lahtuid, boazoguhtunorohagaid, siiddaid, siidaosiid ja boazodolliid areála- ja resursavuodju sihkkarastit dakko bokte ahte báikkálaš ja regiovnínalaš váikkuhusaid vuhtiiváldá, dás maidái garvinčuozaheami.

b. Ii boazodoalu johtolagaid giddet.

c. Dárbbášlaš meriin árbevirolaš guollesajiid ja gođđosajiid areálaid sihkkarastit mat leat mearkkašahtti mávssolaččat guolásteapmái sámi riddo- ja vuotnaguovlluin, ja ahte

dorskebiebmanrusttegiidda ii ásaheami sadii eamidorski gođđoguvlluide. Váikkuhusat eai maid galgga báikkálaš guolásteapmái dagahit mearkkašahtti stuorra máhcaheami vahága dahje billisteami dihto guovllus.

d. Areálaid sihkkarastit árbevirolaš meahcásteapmái nugo bivddu, guolásteami, murrema, čoaggima, murjema ja duodjeávdnasiid viežžama.

e. Kontinuitehta gozihit johtalussii ja beassamii árbevirolaš meahcásteami johtolagaide.

f. Dárbbášlaš meari mielde sihkkarastit gilvovuvvon ja gilvvihahtti eatnamiid eanadoallobuvttadeapmái ja guohtunguovllu šibihidda nu stuorra šibitčoragii go doallu dálvi badjel biebmát nagoda.

Plánema ja earjkilmearrádusa váikkuhusaid ferte árvvoštallat ovttaskas olbmuid ja olmmošjoavkkuid ektui main lea eallinvuođu mii lea luondduvuođu ávkkástallamii čadnojuvvon; ollásit, muhtun muddui, dahje meahcástan- ja ealáhuslotnolasvuodáiguin.

5. Deatlaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaibmami

Plánen ja earjkilmearrádusat:

a. Galget dagahit luonddu guoddevaš geavaheami ja vuhtiiváldima, vuodđun sámi kultuvrii, ealáhusdoaibmami ja servodateallimii.

b. Berrejit saji lámhit sosiokultuvrralaš diliid bisuheapmái nugo giellageavaheami, sosiálalaš geavahus, árbevirolaš máhtu fievrrideapmi ja buolvaid gullevašvuhta eanadahkii, ássanbáiki ja báikegoddi nu ahte lea mielde kontinuitehta ovddideamen luondduvuođu geavaheami.

c. Berrejit mánáid lagas birrasiin sihkkarastit areálaid ja rusttegiid mat buktet vejolašvuođa eará mánáiguin ovtastallat, bisuhan dihte sámi kultuvrraset ja identitehtaset. Doaibmabijut mat oktavuođa bisuhit ja máhtu fievrridit buolvvas buvii berrejit fuomášumi oažžut.

d. Berrejit dagahit ahte barttaid ja bartaguovluid huksen váldonjuolggadussan dáhpáhuvvá regulerenplána mielde gos maiddái guoskevaš infrastrukturdoaibmabijut dákkár bartaguovluide leat plánas mielde. Bartahuksen berre nu guhkás go vejolaš leat čohkkejuvvon konsentrenen dihte vahága lundui.

e. Galgá kulturmuittuid ja kulturbirrasiid suodjalit, dás maiddái báikkiid maidda historjjálaš dáhpáhusat, osku dahje árbevierru lea čadnojuvvon, nu ahte daid historjjálaš árvvut ja geavahanárvu aktiviserejuvvo dálááiggis ja boahttevaš buolvwaide.

Mearkkašumit plánaveahki ovttaskas čuoggáide

Čuokkis 1. Ulbmil

Čuoggá 1 vuodđun lea plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávva mii dadjá ahte plánat galget lága ulbmilparagráfa rámmaid siskkobealde sihkkarastit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimbama ja servodateallima luondduvuođu. Plána- ja huksenlága § 3-1 ja plánaveahki ulbmilparagráfa eai daja dušše dan ahte sámi luondduvuođu sihkkarastin lea vuhtiiváldin maid plánemis galgá gozihit, muhto maiddá ahte lánha galgá leat aktiivvalaš reaidu dán barggu čoavdimis.

Plána- ja huksenláhka galgá nappo maiddá leat váikkuhangaskaoapmin masa positiivvalaš doaibmabijuid sáhtta mearridit gozihan dihte barggu sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu sihkkarastimis. Dákkár positiivvalaš doaibmabijut sáhtte ovdamearkka dihte leat ahte gielddat iežaset areálageavaheami, -suodjaleami ja -hábmema plánemis aktiivvalaččat mearridit sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuođu sihkkarastit. Dan sáhtta ovdamearkka dihte dahkat go bidjá áššái guoski areálulbmila lagabui mearriduvvon, heivvolaš guovlluide, gč. plána- ja huksenlága § 12-5, dahje plána- ja huksenlága § 11-8 mielde mearridit vuhtiiváldinguovlluid. Dákkár guovlluid ásaheapmi sáhtta maid dagahit ahte ON guoddevašvuođa mihtto-meriid joksat. Ráđđehus lea mearridan ahte ON 17 guoddevašvuođa mihttomearit, maida Norga lea guorrasan, galget leat váldo geaidnun min áiggi stuorámus hástalusaid čuovvoleapmái, maiddá Norggas. Danne lea deatalaš ahte guoddevašvuođa mihttomearit šaddet servodat- ja areálaplánema vuodu oassin, gč. Našuvnnalaš vuordámušat regiovnalaš ja gielddalaš plánemii 2019-2023:s. 3.

Ulbmilparagráfa geažil plánaveahkki gusto maiddá suorgelágaide gos plánat daid mielde gullet plána- ja huksenlága ulbmilmearrádusa rámma siskkobeallai ja doibmet ovttas plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávain.

Vuosttamužžan lea Sámediggi geas lea váldi sámi beroštumiid plánaoktavuođas identifiseret ja albmanahttit.

Dasto plánaveahki ulbmilmearrádus vástida Finnmárkolága ulbmilmearrádussii gos daddjovuvvo ahte: Lága ulbmil lea lágidit diliid nu, ahte eatnamat ja luondduvalljodagat Finnmárkku fylkkas hálddahuvvojit dássedis ja ekologalaččat suvdinnávccalaš vuogi vuogi mielde fylkka ássiide buorin ja earenoamážit sámi kultuvrii, boazodollui, meahcásteapmái, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii vuodusin. Dákkár suodjaleapmi čuovvu maid Vuodđolága § 108:s ja álbmotrievttálaš mearrádusain nugo ILO-konvenšuvdna nr. 169 eamiálbmogiid ja čearddalaš álgoálbmogiid birra iešmearrideaddji stáhtain (ILO 169), ja ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuogatvuodaid birra, gč. plána- ja huksenlága § 3-1 njealját lađđasa.

Plána- ja huksenlágas ja dán plánaveahkis geavahuvvojit doahpagat "sámi kultuvra, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin" dahje "sámi kultuvra dahje ealáhusdoaimmaheapmi". Vuodđolága § 108:s geavahuvvojit doahpagat "Giella, kultuvra ja servodateallin", Finnmárkolágas ja minerálalágas geavahuvo "sámi kultuvra, boazodoallu, meahcásteapmi, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin", go fas luonddušláddjivuodálágas geavahuvo dušše dajaldat "sámi kultuvra". Dát veahá iešgudetlágan dajaldagat gokčēt dan seamma.

Kulturdoaba vuodđolága § 108:s guoská buot belliide sámi kultuvrras ja dasto maiddá gillii, ealáhusdoaimmaheapmái ja servodateallimii. Sámi vuoigatvuodálávdegoddi maid anii NAČ 1984:18:s vuodđun ahte kulturdoaba galgá dynámalaččat dulkojuvvot nu ahte guoská maiddá ovdáneapmái mii dáhpáhuvvá. Sámi kultuvrra galgá viidát áddet, ja danne leat lasidoahpagat nugo "ealáhus", "ealáhusdoaimmaheapmi", "boazodoallu", "meahcásteapmi", "giella" ja "servodateallin" iešguđet lágain unnit eanet geavahuvvon presiseren dihte áddejumi kulturdoahpagis. Dán plánaveahkis lea kulturdoaba dárkilabbot konkretiserejuvvon vuhtiiváldima ja dahkamušaid ektui mat plánema oktavuodas gozihuvvojit.

Ulbmil mii dadjá ahte plánaveahkki galgá sihkarastit "sámi kultuvrra suodjaleami ja viidásat ovdáneami (...) deattuha ahte sámi kultuvra ii leat lihkatmeahtun, muhto ahte máhttu luonduvuodá geavaheami birra ja geavahus leat dynámalaččat ja rivdet, luondu ja birrasa váikkuhusaid geažil. Sánit *viidásat ovdáneapmi* galget kultuvrralaš joatkevašvuoda sihkarastit, ja eai galgga dulkojuvvot vejolašvuohtan sápmelaččaid ávnnaslaš kulturvuodá heaittihit ja gáržžidit.

Čuokkis 2. Doaibmaguovlu

Plánaveahki čuoggá 2 vuosttaš lađas

čájeha áššálaš ja geográfalaš doaibmaguovllu. Plánaveahki áššálaš doaibmaguovlu lea buot áššiid gieđahallan plána- ja huksenlága mielde nugo plánearrádus, eanjkilmearrádus ja sieralohpemearrádus plánaáššiin, dás maiddá sieralohpeáššiin. Dasto dat guoská plánastrategiija, plánaprográmma ja čielggadanprográmma hábmemii plána- ja huksenlága mielde ja láhkaáhusa mielde váikkuhusčielggademiid birra.

Plánaveahki áššálaš doaibmaguovlu lea mealgadii seamma go doaibmaguovlu Sámedikki

njuolggadusain meahci rievdaduvvon geavaheami birra. Njuolggadusaid doaibmaguovlu rievdaduvvon meahccegeavaheami birra guoská, nugo dán plánaveahkis, maiddá váikkuhusčielggademiide, gieldda areálaoassái, regulerenplánaide ja sierralohpeohcamiidda areálaplánain, muhto ii regiovnalaš plánaide ja gieldda servodatoassái.

Geográfalaš doaibmaguovlu lea justa seamma go dat maid árbevirolaš sámi guovlun áddet. Guovlu lea definerejuvvon plána- ja huksenlága § 5-4 goalmmát lađđasa mearkkašumiin Sámedikki vuosttaldanválddi birra. Fylka- ja gielddanamahusat plánaveahkis sohpet rievademiide gielddastruktuuvrras mat 2020 rájes gustojit.

Geográfalaš doaibmaguovlu guoská maid merrii sámi guovlluid olggobealde ovttá nautalaš miilla rádjái eanalinjjas olggos, gč. plána- ja huksenlága § 1-2. Árbevirolaš sámi riddo- ja vuotnaguovlluin ii leat makkárga čielga definišuvdna. Vuolggasadjin dat leat riddogiellat mat gullet árbevirolaš sámi guvlui.

Árbevirolaš sámi guovllus ii dárbbas buot plá-nemis leat njuolga mearkkašupmi sámi kultuvrii. Dan ferte dattege ovttaskas guovllu ektui árvoštallat, ja ovttaskas plánema ja mearrádusa ektui.

Čuoggá 2 nuppi lađđasa mielde lea

Sámedikkis oppalaš ovddasvástádus čuovvolemis, ovdáneamis ja oaivadeamis plánaveahki ektui. Plánaveahkki ásaha maid vuodá Sámedikki geatnegahttojuvvon searvamii plá-nemii mii Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 3-2 goalmmát lađđasa mielde. Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 5-4 goalmmát lađđasa mielde vuosttaldanvuoigatvuohta gielddalaš areálaplánaid ja regulerenplánaid vuostá mat olguštít dahje eai gozit beroštumiid main lea mearkkašahtti mearkkašupmi sámi kultuvrii. Sámediggi sáhtá maid vuosttaldeami ovddidit

konsešuvdnaáššiid gieđahallamiin energi-
ijalága § 2-1, čázadatregulerenlága § 6 nr. 1 ja
čáhceresursalága § 24 mielde. Dasto sáhtta
Sámediggi gáibidit ahte regiovnalaš plánat
ovddiduvvojit departementii jus mearkkašahtti
sámi beroštumit eai albma láhkai gozihuvvo,
gč. § 8-4. Plánaveahki čuoggáin 4 ja 5 konkre-
tiserejuvvo dárkilabbot mii lea mii sámi kultuvrra
luondduvuđđui sáhtta váikkuhit. Sámediggi
sáhtta vuosttaldeami ovddidit plánaide dahje
doaimbajjuide mat okto, dahje guovllu
ovddeš plánaiguin ja doaimbajjuiguin ovttas
dahket veadjemeahttum in dahje mearkkašahtti
váddásabbon sápmelaččaide joatkit guoske-
vaš guovlluid ávkkástallamiin. Vaikke vel plá-
naveahkki konkretisere ge dárkilabbot guđe
váikkuhusaid árvoštallat galgá ja vuhtiiváldimiid
gozihit galgá, de eai álo leat čielgasat ovttaskas
dilálašvuodaid ektui. Plánaveahkki addá plá-
neneiseiváldái stuorra doaimmamuni ieš hábmet
plánaid báikkálaš dilálašvuodaid ektui. Lea

deataleamos ahte mearkkašahtti sámi beroštu-
mit eai olgguštuvo.

Čuoggá 2 goalmát ladđasa mielde galgá
plánaveahki vuodđun atnit buot plánemis. Ášši
ektui lea lunddolaš ahte plánaveahkki ii čana
plánaeiseiváldi juridihkalaččat dahje galgga
áddejuvot instruksan man pláneneiseiváldi
lea geatnegas čuovvut. Plánaveahki ovttas-
kas čuoggát dattege konkretiserejit geatne-
gasvuodaid mat plána- ja huksenlága § 3-1
c bustávas čuvvot ja geatnegasvuodaid mat
eará lágain čuvvot ja Norgga álbmotrievttálaš
geatnegasvuodaid. Iešguđet čuoggát leat
oavadeaddjin vuosttaldanválddi ektui maid
Sámediggi lága § 5-4 mielde sáhtta doaimmahit
gielddaplána areálaoassái ja regulerenplánaide,
konsešuvdnamearrádušaid váidalusaide ener-
gijalága, čázadatregulerenlága ja čáhcere-
sursalága mielde, ja vejolašvuhtii regiovnalaš
plánaid lága § 8-4 mielde departementii

ovddidit. Seamma lánkai go čuoggás 1 galgá plánaveahkki plána- ja huksenlága ulbmilme-arrádusa mielde maiddá suorgelágaide gustot gos plánat daid mielde gullet plána- ja huksenlága ulbmilmearrádusa rámma siskkobeallai ja doaibmat ovttas plána- ja huksenlága § 3-1 c bustávain.

Plánemis ferte maid vejolašvuoda rahpat dasa mii ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoi- gatvuodaid birra, artihkkalis SP 27 čuovvu, gč. olmmošvuoi- gatvuodálága § 2-3. SP:s 27 čuovvu ahte váikkuhusaide eamiálbmogiid kultuvrii galgá bidjat mearkkašahtti deattu ja ahte ii goassege sáhte sámi luondduvuodái billistemiiide lobi addit mat dagahit ahte olmmoš gii eamiálbmogii dahje eamiálbmoga muhtun jovkui gullá bieht- taluvvo dahje mearkkašahtti lánkai loavkiduvvo iežas ealáhusa ja kultuvrra doaimmaheamis. Árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheapmái dat mearkkaša ahte billisteamit eai sáhte dagahit ahte doaibma ii leat šat gánnáhahtti (HR-2017-2428-A teakstaoasit 71, 87, 94; NAČ 2007: 13 Ođđa sámevuoi- gatvuodá siidu 203. Go árvoštallá leago várra dákkár ráji rasttildit, de galget eavttut a) doarvái buorre čielggadan- vuodái, b) konsultašuvnnat, c) visováikkuhusat, d) váidudeaddji doaibmabijut ja e) kvalifiserejuv- von stuorát deaddu beroštumiin leat mielde. Dát eavttut čuvvot maid njuolggadusaid § 3:s.

Čuokkis 3. Gáibádus plána- prosessii ja mearrádusvuodái

Dát njuolggadus čielggada gáibádusaid dasa mo plánabargu galgá doaibmat ja mii plána- bargus galgá leat mielde.

Plánaveahki čuoggá 3 a bustávva galgá čuvgen- ja čielggadangeatnegasvuoda sihkkarastit. Dat maid čuovvu plána- ja huksenlága čielggadangáibádusas, hálddašanlága čuvgen- geatnegasvuodas, luonddušládjjivuodálága prinsihpain almmolaš mearrádusaid ja stáhta

čielggadaninstruksan. Vai vuoi- gatvuodalaččaide, beroštumiide ja almmolašvuotii livččii vejolaš ár- voštallamiidda oainnu mearridit ja vel mearridit lea go áššemeannudeamis meattáhus, de árva- luvvomat fertejit leat čálalaččat ovdal go mearrá- dus dahkkojuvvo. Njuolggadus dadjá maid ahte váikkuhusaid árvoštallama vuodái galgá leat dieđalaš ja árbevirolaš máhttu. Dát prinsihppa čuovvu luonddušládjjivuodálága § 8:s, gč. § 7, nu ahte gusto buot almmolaš válddi doaim- mahemiide gitta opmodaga hálddašeamis. Čielggademiid sisdoallu ja lohku galgá heivehuv- vot guoskevaš plánii ja leat relevánta mearrá- dussii mii galgá dahkkojuvvo, gč. lánkaásahusa váikkuhusčielggademiid birra § 17 vuosttaš ladđasa maŋimus čuoggá.

Plánaveahki čuoggá 3 b bustávva goziha prinsihpa mii dadjá ahte sámi beroštumiid ovddasteaddjit galget plánaprográmma, čielggadusprográmma, plánaevttohusa ja mearrádusaid birra konsulterejuvvo. Konsulterengeatnegasvuodas sáhtta guoskat sihke Sámedikki ektui ja eará sámi beroštu- miid ektui. Presiserejuvvo ahte konsulte- regeatnegasvuodas guoská maid sámi vuoi- gatvuodalaččaide mat hálddahuslaččat gullet min ránnjáriikkaide, ja mat dološáiggi rájes geavaheami vuodái doaimmaset doaim- mahit guovllus mii plánaveahki doaibmaguvlui gullá. Dákkár konsulterengeatnegasvuodas čuovvu ILO 169:s, earenoamážit artihkal 6:s, ON eamiálbmotjulggaštusa artihkal 19:s ja SP 27:s. Gielda- ja ođasmahttindepartemeant- tas lea lánkaevttohus konsultašuvnnaid birra ja oaivadusevttohus fylkkagieldaid ja gield- daid konsulterengeatnegasvuodas birra gieskat leamaš gulaskuddamis. Danne čujuhit dáidda dokumeanttaide gos dárkileappot čilgejuvvo mo konsultašuvnnat galget čađahuvvot. Plána- ja huksenlága § 5-1 mearkkašumiin daddjojuvvo ahte lea earenoamáš geatnegasvuodas miel- deváikkuheami sihkkarastit joavkkuide sámi álbmogis ja ahte dat čuovvu ILO 169:s. ILO 169 mieldeváikkuheami hápmi leat konsultašuvnnat.

Konsulterengeatnegasvuohta čuovvu álbmotrievttis ja ovdal namuhuvvon lánkaevttohus lea danne gustovaš rievtti nannen lágas. Sámediggi áigu čujuhit ahte buot konsultašuvnnat galget hálddašanlága ja čielggadaninstruvssa rámmaid doahttalit. Evttohusat ja čovdosat mat digaštallojuvvojit galget danne ovdal konsultašuvnnaid álo leat gulaskuddamis leamaš. Danne leat konsultašuvnnat lasáhus ja ii juoga mii boahá eará demokrátalaš mearrádusproseassaid sadjái. Deattuhuvvo ahte searvadahttin, konsultašuvdna ja mieldeváikkuheapmi berrejit dáhpáhuvat nu árrat go vejolaš proseassain.

Sámedikkis lea plána- ja huksenlága § 5-4 mielde vuostaldanváldi. Dát váldi sihkkarastá Sámedikki searvama plánamearrádusain seamma lánkai go konsultašuvnnaid váldoelementtat. Konsulterengeatnegasvuohta gielddalaš plánameannudeamis ii guoskka danne Sámedikki ektui. Stáhtalaš areálaplánain plána- ja huksenlága § 6-4 mielde ii leat plána- ja huksenlága § 5-4 mielde vejolaš vuosttaldeami ovddidit. Dákkár oktavuodain gusto stáhta konsulterengeatnegasvuohta Sámedikki ektui.

Plánaveahki čuoggá 3 b bustávva goziha prinsihpa mii dadjá ahte geavahanguovllu ovdalis ja plánejuvvon doaibmabijuid visováikkuhusaid galgá buot áššiin árvoštallat plána- ja huksenlága mielde ja lánkaásahusa mielde váikkuhančielggademiid birra. Dat lea hui deatalaš danne go ovttaskas doaibmabidju mii iešalddis ii dárbbas leat stuoris sáhtá dagahit hui deatalaš erohusa vejolašvuhtii luondduvuođu árbevirolaččat beassat geavahit ja geavaheami kontinuitehtii. Plána- ja huksenlága § 3-1 mearkkašumis oidno maid ahte doppe gos boazodoalloberoštumit guoskkahuvvojit galget plánaid ja doaibmabijuid buohkanas váikkuhusat ovttaskas orohagas /čearus árvoštallojuvvo. Dát čuovvu maid lánkaásahusa § 21 goalmmát ladđasis váikkuhusčielggademiid birra (VČ-lánkaásahus). VČ-lánkaásahusas galget dákkár buohkanas váikkuhusat buot birrasiidda ja servodatfáttáin

árvoštallojuvvo. SP artihkal 27 mielde eai leat dákkár visováikkuhusárvoštallamat ge ráddjejuvvon eksklusiiva ja kulturspesifihkka sámi geavaheapmái dego boazodollui. Dáid árvoštallamiid ferte danne dahkat maiddá luondduvuođu eará árbevirolaš geavaheami ektui, gč. olmmošvuoigatvuodálága § 2-3.

Plánaveahki čuoggá 3 d bustávva čujuha dasa ahte galgá váidudeaddji doaibmabijuid árvoštallat dakko gokko luondduvuođu árbevirolaš geavaheapmái lea vejolaš heajos váikkuhusaid caggat. Dákkár váidudeaddji doaibmabijuin ferte leat duohta beaktu jus dain galggašii leat doaibma. Dákkár doaibmabijuid árvoštallama ferte dahkat mieldeváikkuhemiin ja konsultašuvnnaiguin sámi beroštumiiguin mat njuolga leat guoskkahuvvon. Ii leat doarvái ahte plánaeiseváldi okto mearrida eavttuid váidudeaddji doaibmabijuid ektui buhtadan dihte mearrádusa rievtti mielde diedekeahtá lea go doaibmabijuin jurddašuvvon beaktu.

Seamma lánkai galgá árvoštallat vejolašvuođa eavttuid mearridit areálaid ja resurssaid odđasis ásaheapmái, restitušuvdnii ja máhcaheapmái manjá go doaibmabidju lea loahpahunvonn. Dat čuovvu ON julggaštusa artihkal 28:s eamiálbmogiid vuoigatvuođaid birra. Artihkal 28 buktá geatnegasvuođa eatnamiid, territoriaid ja resurssaid odđasis ásahit, restituieret ja máhcahit maid eamiálbmogat árbevirolaččat leat oamastan dahje eará lánkai veahkadan dahje geavahan, ja mat leat konfiskerejuvvon, vuollástuvvon dahje eará lánkai manahunvonn almmá iežaset friija ja diehtovuđot ovdagihtii miehtama haga. Alimusriekti čatná maid dákkár odđasis ásaheami geatnegasvuođa ILO-konvenšuvnna 169 artihkkalii 14 (1), gč. HR-2018-456-P (Nesseby) teakstaoassi 173.

Plánaveahki čuoggá 3 e bustávva goziha prinsihpa das ahte sámi kultuvrra jna. luondduvuođu vuhtiváldin mearkkašahtti ollu deattuhuvvo. Maiddá dát lea gáibáduš mii

čuovvu SP 27:s. Dákkár mearrádusat leat maid sajáiduhthtojuvvon biras- ja resursalágaide, nugo luonddušláddjivuodáláhkii (§14), mineralaláhkii (§ 179, mearraresursaláhkii (§ 7 g bustávva) ja mearraenergijaláhkii (§ 1-5). Dat dagaha ahte luondduvuođu vuhtiiváldin ii leat mielde dušše dakkár beallin go ollu eará. Jus doaibmabijus leat garra gáržžideaddji váikkuhusat sámi árbevirolaš luonddugeavaheami luondduvuođui, de ii galgga eará vuhtiiváldimiid beroštumiin leat čielga stuorát deaddu.

Plánaveahki f bustávva goziha prinsihpa das ahte ollislaš árvoštallama vuodul ii sáhte dakkár billisteami luondduvuođus suovvat mii dagaha ahte sámi kultuvra, ealáhusdoaimmaheapmi ja servodateallin biehttaluvvo dahje mearkkašahtti láhkai loavkiduvvo. Dát lea vealtameahttun caggi dasa maid SP 27 mielde sáhtta suovvat. Jus bilisteami dagaha ahte sámi árbevirolaš ealáhusbargi luondduvuođu geavaheapmi guovllus ii leat šat gánnáhahtti, de ii sáhte doaibmabiju suovvat (HR-2017-2428-A teakstaoasit 71, 87, 94; NAČ 2007:13 Ođđa sámevuogiatvuohtha s. 203; Geir Ulfstein 2013). Ollislaš árvoštallamis leat bealit mielde mat čuvvot plánaveahki čuoggá 4 a bustávas e bustávvi. Doppe gos sámi kultuvra gielain, servodateallimiin ja ealáhusdoaimmaheamiin juo lea garrasit vaháguvvon galgá dat maid leat ollislaš árvoštallama deatalaš bealli.

Plánaveahki čuoggá 3 g bustávva deattuha ahte sámegeilat bealit besset sámegeiela geavahit čálalaččat ja njálmmálaččat. Gielddalaš, regionnalaš ja stáhtalaš orgánaide sámegeiela hálddašanguovllus čuovvu dát sámelága §§ 3-2:s ja 3.3:s. Giellahálddašanguovllu olggo-bealde ii leat njuolga vuogiatvuohtha sámegeiela geavahit gulahallamis almmolaš orgánain. Dattege lea deatalaš dasa saji láchit vai ášši doarvái čuvgejuvošii ja konsultašuvvnat attášedje jurddašuvvon beavttu.

Čuokkis 4. Deatalaš vuhtiiváldimat ealáhusdoaimmaheapmái

Plánaveahki čuoggá 4 a bustávva čielggada guđe váikkuhusaid boazodollui árvoštallat galgá go meahci geavaheapmi rievdá.

Areála- ja luondduvuođđu lea boazodoalu deataleamos resursa. Dat lea ieš eaktun boazodollui ealáhussan ja kultuvran. Almmolaš eiseválddiin ja eará vuogiatvuodalaččain lea danne alddiineaset ovttas boazodoaluin ovdasvástádus boazodoalloareálaid sihkkarastit. Dat čuovvu maid boazodoalloárga § 1:s. Boazodoalu doaimmahanvuohki dahká ealáhusa hui gitta areálaide, ja sivvan dasa leat marginála guohtunguovllut ja bohcco dárbu iešguđetlágan áigodatguohtumiidda ja johtolagaide daid gaskka. Plánameannudeamis galgá boazodoalu areála- ja resursavuodđu váikkuhusaid árvoštallat. Váikkuhusaid ferte boazodoalu iešguđet organiseren- ja vuogiatvuodadásiin árvoštallat. Dan lea dárbu dahkat danne go billistemiide main leat dakkár váikkuhusat ahte boazodoalli ii šat sáhte gánnáhahtti láhkai iežas siiddas ja orohagas doaibmat, ii sáhte lobi addit, gč. plánaveahki čuoggá 3 f bustáva.

Sámedikkis lea ollislaš ovddasvástádus boazodoalu vuoddu sihkkarastimis ja lea danne maid vuostaldanváldi plánain main lea mearkkašahtti váikkuhus boazodollui. Fylkkamánni boazodoallohálddahus lea stáhta eiseváldi boazodoalloáššiin ja ii leat danne plánaáššiin boazodoalu ovddasteaddji. Sámediggi ovddasta álbmotválljen orgánan sámi álbmoga, muhto ii leat ovttaskas sámi vuogiatvuodalaččaid ovddasteaddji. Boazodoallu sáhtta danne orohatstivrrain dahje siiddain gáibidit plánabarggus iežas ovddastit, gč. plánaveahki čuoggáš 3 b bustáva. Fylkkamánis lea, nugo Sámedikkis, vuostaldanváldi boazodoalu

areála- ja resursavuodu suodjaleamis. Vaikke vel Sámediggi ja Fylkkamánni árvoštalašedjege vuosttaldeami gažaldaga goabbat láhkai, de das ii leat makkárgge mearkkašupmi dasa ahte sáhtta go vuosttaldeami ovddidit, muhto šaddá leat oassin vihkkedeamis maid departemeanta áššis ferte dahkat go departemeanta galgá dan mearridit.

Plánaveahki čuoggá 4 a bustávas čuovvu ahte sihke báikkálaš ja regiovnalaš váikkuhusaid rievdaduvvon geavaheamis galget árvoštallat. Billistemiin sáhttet leat njuolga váikkuhusat areálavuodđui, muhto boazodoalu doaimmahanvuohki guottetguovlluiguin, guohtonguovlluiguin ja johtolagat gujiiguin leat lotnolas ja ollislaš vuogádat mii billisteamis geažil sáhtta biedganit. Boazu šaddá guovlluid garvit gos leat billisteamit ja aktivitehta, ja dat gáržžida bohcco vejolašvuoda stuorát guovlluid geavahit ja ii dušše ieš konkrehta fysalaš billisteamis. Dat dagaha ahte meahci rievdaduvvon geavaheamis sáhttet eahpenjuolga ja regiovnalaš čuozašusat dávjá leat unnimusat seamma bahát go báikkálaš njuolga váikkuhusat. Danne lea plánaid ja doaimbajibuid oktavuodas hui deatalaš olles doaimbavuogádaga árvoštallat.

Plánaveahki čuoggá 4 b bustávva goziha boazodoallolága mearrádušaid das ahte johtolagaid ii sáhte giddet, gč. boazodoallolága § 22. Kárttas oidno johtolat mas govdotat lea 1,5 km. Dán johtolaga sadii sáhtta mealgat ollu rievddadit dálkki ja siivvu mielde. Johtolat čájeha danne dušše man háltái, ja danne ferte vuordit ahte johtin ferte sáhttit mealgat govddit eatnamis dáhpáhuvvat. Dilálašvuodas gos boazodoallu ii beasa friija ja headuškeahttá bohccuiguin árbevirolaš johtolaga mielde johtit, johtolat adnojuvvon leat giddejuvvon.. Dat mearkkaša ahte ii leat sáhka dušše johtolaga ollásit giddemis, muhto ahte mearráduš fátmasta maiddáid johtolaga gáržžideami ja huksema dan lahka, ja muosehuhttima maid doaimbajibiju huksen dagaha. Dan ferte konkrehta dáhpáhusas árvoštallat.

Johtolagain lea earenoamáš suodjaleapmi justa danne go dain lea guovddáš mearkkašupmi joatkevaš boazodollui. Danne lea deatalaš ahte plánat ja doaimbajibijut konkrehta árvoštallet váikkuhusaid johtolagaid suodjaleami ektui boazodoallolága § 22:s. Johtolahkii gullet maid giddejuvvon lánen- ja boltunsajit bohcco fievrredeapmái.

Plánaveahki čuoggá 4 c bustávva guoská riddo- ja vuotnabivddu areálaide ja doaimbajibuid váikkuhusaide. Ođđa areálageavaheamis ovttá nautalaš miilla rádjaí eanalinjjas olggos berre guollebiebmanrusttegiid, bieggja- ja bárrofápmohuksema, mineráladoaimma deponeerema, petroleumdoaimma fanasjohtalemiin, revrebijama ja kábelbijama jna. váikkuhusaid dálá guollesajiid ja godđosajiid ektui árvoštallat. Dát mearráduš guoská danne duohta areálageavaheapmái, mii joatkevaš guolásteami dáid guovlluin sáhtta headuštit. Dákkár rievdaduvvon areálageavaheami váikkuhusaid berre earenoamážit árvoštallat joatkevaš báikkálaš geavaheami ja ássama vejolašvuoda ektui. Akvakulturlágas čuovvu ahte areálaberoštumiid galgá vihkket go akvakultuvrra lokalitehtaid mearrida, ja ahte earret eará galgá eará areálaberoštumiid earenoamážit deattuhit, gč. §§ 6 ja 16. Láhkaásahusas akvakultuvrra lobi birra eará šlájaid go luossa, dápmot ja girjeluossa čuožžu § 7 vuosttaš ladđasa a bustáva nuppi čuoggás ahte: "Lokalitehtaid ii galgga dorskáid ásahit eamidorski godđoguvlluide". Lea seamma go dat maid dán plánaveahkis oaidnit. Godđoguvlluid čielggadeamis lea deatalaš árbevirolaš máhtu dan birra viežžat.

Čuoggá 4 c bustávva guoská maid doaimbajibuid vejolaš váikkuhusaide earret konkrehta fysalaš doaimbajibiju mearas. Dat guoská doaimbajibuide mat sáhttet nuoskkidit, jiekŋaráhkadeami rievdadit, rávnnjiide, vuonaid čáhcečoahkkádussii ja -temperatuvrii. Dat sáhtta ovdamearkka dihte guoskat petroleumlágan aktivitehtii, guollebiebmanrusttegiidda,

vuotnadeponiijaide dahje čázádatreguleremiidda mat dagahit ahte guoli guohtunvuodđu ja godđodilálašvuoddat rivdet, muosehuhttojuvvojit dahje billistuvvojit. Go dákkár doaibmajijut dagahit ahte geográfalaččat ráddjejuvvon guolásteapmi maid measta beare dihto guovllu álbmot lea doaimmahan nohkka, de daidda ii berre lobi addit. Dat čuovvu maid alimusrievtti duomus Gáivuotna-áššis (Rt. 1985 s. 247) gos alimusriekti gávnnahii ahte čázádatreguleren mii dagahii ahte vuona jiekna stuorui mielddisbuvttii buhtadangeatnegasvuodá manahuvvon guolásteami ovddas 50 vuotnaguolásteddjiide geat ruovttubivdduin Gáivuonas barge. Ággan dasa lei ahte guolásteddjiid bivdu lei leamaš nu konsentrerejuvvon ja earenoamáš ahte mealgadii sáhtii eksklusiivan adnojuvvot, ja lei olggos guvlui mealgadii doaibman seamma láhkai go vuoigatvuodá doaimmaheapmi.

Čuoggá 4 c bustávva atná maid vuodđun ahte váilevaš máhtu ii sáhte ággan geavahit doaibmajijju čađaheapmái. Seamma prinsihppa čuovvu maid luondušláddjivuodálača § 9:s.

Plánaveahki čuoggá 4 d bustávva goziha prinsihpa das ahte árbevirolaš meahcásteami nugo bivddu, guolásteami, čoaggima, murjema ja eará ávnnasviežžama duodjái galgá sihkkarastit. Meahci ođasmuvvi resurssaid ávkkástallanvugiid logahallan ii leat dievaslaš, ja sáhtta maid guoskat boazodoalu jeageldoahpumii gos dat lea lobálaš, gč. boazodoalloláča § 64. Boazodoalloláča § 26 mielde lea das geas lea vuoigatvuohta boazodoalu doaimmahit maiddá vuoigatvuohta bivddu ja guolásteami doaimmahit stáhtaalmennehis, ii earenoamážit matrikulerejuvvon stáhta opmodagas Finnmárkkuopmodaga eatnamis dan orohagas gos boazodoalu doaimmaha. Maiddá priváhta

Foto: Vaino Rensberg

eatnamis sáhttet boazodoallovuogaduvvomat leat vuogiatvuodaid háhkan bivdui ja guolásteapmái dološ áiggi rájes geavaheami oamasteami bokte, gč. boazodoallolága § 4.

Olbmot ja joavkkuid olbmot mat boazodollui eai leat čadnojuvvo maid sáhttet leat rievtti háhkan ođasmuvvi resurssaid ávkkástallamii oamasteami ja dološ áiggi rájes geavaheami bokte. Čuoggá 4 d bustávva konstatere ahte ovttaskas olbmuid ja joavkkuid olbmuid luondduvuođu geavaheapmi, nugo bivdu, lubmen jna. sáhtta leat deatlaš sámi kultuvrra sihkkarastimii ja ovdánahttimii. Dát čuokkis plánaveahkis dáhtošii ahte plánaeiseváldi ferte areálaid dása sihkkarastit. Plánemis berre konsultašuvnnaiguin ja árbevirolaš geavahemiin gozihit dákkár resursaávkkástallama earenoamáš guovddáš ja deatlaš guovlluid . Lea ovdamearkka dihte vejolaš plána- ja huksenlága § 11-8 mielde vuhtiiváldinavádagaid mearridit giđdaloddemii, rievssatgárdumii, sáivasáimmasteapmái, deatlaš luomejekkiide jna.

Plánaveahki čuoggá 4 e bustávva dadjá ahte plánemis galgá kontinuehta geahččalit gozihit ja beassama johtolagaide mat árbevirolaš meahcásteapmái leat čadnojuvvon. Joatkevaš praktihkalaš beassan meahcceresurssaide lea árbevirolaš geavaheami ja dán geavaheami máhtu bisuheami eaktu, gč. konvenšuvnna biologalaš šláddjivuodá birra art. 8j ja 10 (c) ja luonddušláddjivuodá § 1. Árbevirolaš geavaheapmi ii leat stahtalaš geavaheapmi. Sihke máhttu geavaheami birra ja ieš geavaheami leat dynámalaččat ja rievdamin, luonddu ja birrasa váikkuhusaiguin. Danne lea báikegoddeálbmogii deatlaš ahte johtolagaide joatkevaš geavaheapmi bivdui ja čoaggimii lea vejolaš. Rievdaduvvon geavaheapmi mii dákkár kontinuehta ja beassama johtolagaide headušta gáržžida luondduvuođu árbevirolaš geavaheami. Johtolagaide geavaheapmi ferte dattege soahpat biologalaš, eanadatlaš ja geologalaš šláddjivuodá gáhttemiin, gč. njuolggadusaid §

7 a bustáva. Danne lea johtolagaide báikkálaš ja árbevirolaš geavaheapmi maid ferte geahččalit sihkkarastit.

Čuoggá 4 f bustávva čatnasa gilvojuvvon ja gilvvihahti eatnamiid suodjaleapmái eanalága § 9 mielde. Go spiehkastemiid eanalága mearrádusain árvoštallá das ahte gilvojuvvon eatnama ii galgga ulbmiliidda geavahit main áigumuš ii leat eanadoallobuvttadeapmi, de ferte dahkat ollislaš árvoštallama gos árbevirolaš sámi ealáhusdoaimmaheami beroštupmi deattuhuvvo dan mielde mii čuožžu oaivadusčuoggá 3 a bustávas f bustávvi.

Plánaveahki čuoggá 4 nubbi lađas dadjá ahte areálaplánaide váikkuhusaid galgá árvoštallat ovttaskas olbmuid ja joavkkuid olbmuid ektui main ollásit, muhtun muddui dahje meahcástan- ja ealáhuslotnolasvuodáiguin lea eallinvuodđu mii lea luondduvuođu ávkkástallamii čadnojuvvon. Mearrádus čielggada ahte sáhttet leat sihke ovttaskas olbmot ja joavkkuid olbmot mat ođasmuvvi resurssaid ávkkástallet, ja maidda dasa ferte areálaid sihkkarastit. Dat lea seamma go Finnmárolága § 24:s das ahte gieldda sáhtta earenoamáš rievtti addit ođasmuvvi resurssaid ávkkástallamis dárkileappot čilgejuvvon guovllus árbevirolaš geavaheapmi mielde. Ii leat makkárga gáibádus dasa ahte ávkkástallan galgá leat ealáhusdoaimma vissis dienassturrodagain. Ávkkástallan sáhtta áinnas lotnolassii eará doaimmain dáhpáhuvat mii birgejumi buktá. Dávja lea dákkár ávkkástallan doaimma mii lea veahkin dálloalloekonomiijai, ja nu maid dahká ahte ii leat nu stuorra dárbu njulggestaga dienasbargui dahje dienasdoimbi.

Čuokkis 5. Deatlaš vuhtiiváldimat kultuvrii ja servodateallimii

Plánen ja mearrádusat galget dagahit luonddu guoddevaš geavaheami ja vuhtiiváldima sámi kultuvrii, ealáhusdoaimmaheapmái ja

servodateallimii vuodđun, nugo maid luonddušládjjivuođalága § 1:s čuovvu. Vuhtiiváldimiid ja váikkuhusaid maid sámi kultuvrii oppalaččat ja sámi servodateallimii plánaveahki mielde ferte gozihit leat luonddu guoddevašvuohta, sosio-kultuvrralaš bealit, mánáid bajásšaddanbiras ja kulturmuittut ja kulturbirrasat.

Plánaveahki čuoggá 5 a bustáva mielde berrejit plánat vejolašvuođa addit guoddevaš geavaheapmái ja luonddu vuhtiiváldimii sámi kultuvrii vuodđun. Dat mearkkaša ahte galgá árvvoštallat leat go plánaid váikkuhusat dakkárat mat sihkkarastet otná sámi kultuvrra ja servodaga dárbbuid almmá gáržžideamen boahhteáiggi sámi servodagaid vejolašvuođa dárbbuid oažžut gokčojuvvot. Jus luonddu biologalaš šládjjivuođa, eanadatlaš geologalaš šládjjivuođa ja ekologalaš proseassaid ii gáhtte, de sámi kultuvrra vuodđu gáržu. Dat čuovvu maid luonddušládjjivuođalága §§ 1 ja 4. Rievdaduvvon geavaheami váikkuhusaid biologalaš šládjjivuhtii, eanadatlaš geologalaš šládjjivuhtii ja ekologalaš proseassaide ferte danne árvvoštallat.

Plánaveahki čuoggá 5 b bustáva mielde ferte váikkuhusaid sosiokultuvrralaš beliide árvvoštallat. Plánaid váikkuhusaid sámegillii ferte árvvoštallat ja vuhtiiváldit. Sáhtta jurddašit ahte doaibmabidju sáhtta dagahit lasi sámegiel gelb-bolašvuođa dahje ahte sámegiela dilli gozihuvvo. Dilálašvuođat gos sámi kultuvra lea deddojuvvon ja sámegiella lea hui rašši, maid sáhttet dagahit ahte luondduvuođu doaibmabidju mii árbevirolaš sámi geavaheami gáržžida, gos giella maid geavahuvvo, dagaha ahte sámegiella raššu vel eanet. Sosiálalaš geavahus ja árbevirolaš máhtu fievrreapmi leat kultuvrii deatálaš elemeanttat. Jus sirddolašvuohta ja dahje sisapendelastin ii dáhpáhuva integreremiin báikkálaš sámi kultuvrralaš searvevuhtii, de dat sáhtta sosiálalaš geavahusaid raššudit mat muđui leat mielde báikegotti sámi kultuvrra bisuheamen. Dákkár integrerema eaktun lea dattege dávjá ahte guovllu

sámi kultuvra lea nanus ja ii deddojuvvon. Dáid beliid ferte plánemis árvvoštallat.

Váikkuhusat ássanbáikái, báikegottiide ja buolvvaid gullevašvuhtii maid leat bealit maid plánemis ferte árvvoštallat. Ássanminstara leat dávjá fuolkevuohta, gullevašvuohta báikái ja fárrenminstarat hábmen. Maiddái otna báidnet sogat sámi ássamiid, ja sámi gilážiid eanadagas sáhtta sogaid vuohhtit. Soga luottat bargguid ja leahkima manis ovddidit maid gullevašvuođa báikkiide otna. Go ássanbáikkiid guodđá, de ii sohki šat dovdda seamma gullevašvuođa. Dállu, visttit ja eanadat šaddet dalle dávjá seamma deatálaččat. Dákkár gullevašvuohta lea danne ollugiidda deatálaš ággan dasa ahte doallat gitta soga ovddeš ássanbáikkis dahje ássansajis, ja dan geavahit astoáigeviessun ja astoáigegevuovlun. Dákkár geavaheapmi sáhtta maid albmanahhtit rievdaduvvon dahje ođasmahttojuvvon vuogi báikkiid áddet áigodatássansadjin, heivehuvvon ođđaáiggi eallinvuohkái ja doibmii mii dietnasa buktá. Dat buktá kontinuehta gullevašvuhtii ja ássanbáikki ja eanadaga geavaheapmái. Dákkár vuhtiiváldimiid ferte árvvoštallat. Plánamearrádusaid ja -njuolggadusaid ráhkadeapmi gielddaplána biedgguid ássama areáloasis LNFR-avádagain berre dán vuhtiiváldit. Dán čuoggáš čujuhuvvo ahte dat guoská maid riddo- ja vuotnaguovlluide. Plána- ja huksenlága § 11-4 nr. 5 b bustávva, gč, § 11-11, addá vejolašvuođa areála bidjat biedgguid viesso-, astoáigi- ja ealahushuksemiidda. Mearrádus ii leat jurddašuvvon danin ahte eanet biedgguid viesso- ja bartahuksema luoitit go dássáži, ja galgá geavahuvvot dušše duohta biedgguid huksemii LNFR-avádagas. Vejolašvuohta biedgguid viesso- ja astoáigehuksemii, maid ii sáhte atnit eanadoalu ja boazodoalu oassin, lea jurddašuvvon stivrenreaidun ovttaskas áššemeannudeamis.

Čuoggá 5 c bustávva konkretisere dárkileappot mo plánemiin sáhtta buriid bajásšaddanbirasiid mánáide sihkkarastit ja daidda vejolašvuođa

Foto: Vaino Pietsberg

addit sámi kultuvrra ja identitehta bisuhit ja ovdánahttit. Dát čuokkis dievasmahtta stáhtalaš plánanjuolggadusaid nannen dihte mánáid ja nuoraid beroštumiid plánemis. Sámi mánáide ferte buriid ja olámuttolaš olgoareálaid beaivválaš aktivitehtii sihkkarastit. Stuorát gávpogiin ja čoahkkebáikkiin sáhttet stoahkan- ja deaivvanbáikkid leat áigeguovdilát, gos sámi mánáide lea álki deaivvadit ja ovtastallat. Maiddái guovlluin gos sáhttet leat guhkes gaskkat mánáid gaskka, livččii vejolašvuohta oktasaš friija stoahkamii ja aktivitehtii deatlaš. Muhtun báikegottiin leat mánáid stoahkansajit guhká geavahuvvon, váikke sohka buolvaid. Lea deatlaš ahte plánen dán vuhtiiváldá ja fuolaha ahte mánáid stoahkan ja aktivitehta bisuhuvvo dán guovlluin. Stoahkan- ja olgoguovlluid berre láchit ja hábmet nu ahte daid dovdá ja dain leat sámi kulturdovdomearkkat. Čuoggá 5 c bustáva

nubbi čuokkis deattuha ahte plánahábmen berre árvoštallat gulahallanvejolašvuođa buolvaid gaskka. Guovddáš dovdomearka sámi kultuvrras lea ahte máhtu ja árbevieruid fievrdeapmi dávjá dáhpáhuvá geavtlaš ovtastallamis buolvaid gaskka. Plánen berre dili láchit nu ahte dan sáhtta joatkit. Dás sáhtta ovdamearka dihte leat sáhka das gosa mánáidgárddiid ja boarrásiid viesuid dahje boarrásiidsiiddaid nuppiid ektui cegge, ja das mo leat historjjálaš luottaid ektui ceggejuvnon nugo goahtesajiid, bivdosajiid ja geavahanguovlluid ektui nugo guollesajit ja sullasaččat.

Plánaveahki čuoggá 5 d bustávva oaivada dan guvlui ahte ođđa bartaguovlluid berre váldonjuolggadussan regulerenplána mielde ásahtit. Infrastrukturdoaimbajuid nugo geainnu, čázi, kloáhka ja rávnji, lea maid dákkár

bartaguovlluide áigeguovdil hukset, ja daid berre regulerenplánaide mielde váldit. Jus dákkár infrastrukturdoaimbajut aktualiserejuvvojit manjá go regulerenplána lea mearriduvvon ja bartaguovlu lea ásahuvvon, de berre njuolgadus leat ahte doaimbajuid sáhtá doibmii bijat dušše regulerenrievdemiin ja ii dušše sierralobiin. Dát čuokkis lea mielde váldojuvvon iešguđet guovlluid vásihusaid vuodul, go earenoamážit geainnut barttaide ja bartaguovlluide leat ráhkaduvvon almmá plána haga ja ollu okta-vuodain almmá lobi haga plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde. Huksen mii lea čohkkejuvvon nu bures go vejolaš konsentrerešii meahcegeavaheami vahága leaš dal boazodollui, eanadollui dahje bivdui čadnojuvvon. Go buot stuorát huksema lea gielddaplána areálaosiin stivrejuvvon, de dat sihkkarastá sihke viiddis mieldeváikkuheami, ollislaš árvoštallamiid ja diehttevašvuoda.

Plánaveahki čuoggá 5 e bustávva čujuha ahte plánemis ferte sámi báikkiid vuhtiiváldit main lea earenoamáš historjjálaš mearkkašupmi sihke historjjálaččat, muhto maidái otná geavahanárvvu geažil ja boahttevaš buolváide buorrin. Kulturmuitalága § 3:s čuovvu ahte ii sáhte kulturmuitalága § 4 mielde doaimbajuid johtui bidjat mat heivetmeahttumit automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon kulturmuittuid sáhttet billistit. Galgá seamma láhkai vuhtiiváldit báikkálaš oainnu das mo iešguđet doaimbajut kulturhistorjjálaš deatálaš sajjiide váikkuhit. Vaikke vel doaimbajut ii dagat njuolga fysalaš billisteami, de sáhtá doaimbajut čuohcat nu ahte dan ropmin atná kulturmuittuin.

SÁMEDIGGI
SAMETINGET